

Izložba

STADION MAKSIMIR

**SPORTSKA ARHITEKTURA
VLADIMIRA TURINE**

Muzej
grada
Zagreba

**23.12.2020.-
28.3.2021.**

Hela Vukadin-Doronjga

STADION MAKSIMIR

SPORTSKA ARHITEKTURA

VLADIMIRA TURINE

Zagreb, 2020.

Nakladnik

Muzej grada Zagreba

Za nakladnika

Vinko Ivić

Autorica i urednica

dr. sc. Hela Vukadin-Doronjga

Engleski prijevod

Sanja Alexander Pehcec, prof.

Lektura i korektura

Silvija Brkić Midžić, prof.

Grafičko oblikovanje

Bilić_Müller studio

Fotografije

Iz ostavštine arhitekta V. Turine,

Muzej grada Zagreba

Stadion danas, grafiti, murali:

Goran Vranić

Tisak

Printera Grupa d.o.o.

Naklada

200

ISBN 978-953-6942-91-6

CIP zapis je dostupan u računalnome

katalogu Nacionalne i sveučilišne

knjižnice u Zagrebu pod brojem

001084344.

Ostvarenje izložbe i publikacije financijski su podržali Gradski ured za obrazovanje, kulturu i sport Grada Zagreba i Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske.

Donatori

Glavni partner GNK Dinamo, Orbico grupa

STADION MAKSIMIR

SPORTSKA ARHITEKTURA

VLADIMIRA TURINE

Hela Vukadin-Doronjga

STADION MAKSIMIR

SPORTSKA
ARHITEKTURA
VLADIMIRA
TURINE

*Aerodrom Pleso kraj
Zagreba, 20. oktobra
1962., u 19 sati. Izlaze
iz aviona Neutra (...),
čitajući ceduljice traži
da odmah vidi grad,
STADION, (...) Maksimir.
Već je mrak. Obris
STADIONA jedva se
naslućuju.*

A. ALBINI, 1962.

ZAPADNA TRIBINA

Osim toga, maksimirski stadion sa zapadnom tribinom (...)

– zaista je jedna priča

INVENCIJE koja u danom trenutku treba biti iznesena i ostaje VJEČNA.

B. MAGAŠ, 1997.

Istočna tribina (...)

Samo rješenje predstavlja veliku rijetkost u svijetu, jer su faktori koji su do njega doveli bili iznimno postavljeni.

V. TURINA

U oblikovnom smislu smjestila se između dva igrališta te se rodila ideja o „tribini s dva lica“, dvostrano gledalište, i to je Turina perfektno napravio, svoj vlastiti pronalazak.

B. KINCL

ISTOČNA TRIBINA

Ovakav AMBIJENT nema svaki grad i takve ambijente treba koristiti za izgradnju sportskih objekata podvrgnutih ne samo ekonomskim interesima.

V. TURINA, 1960B

Ozbiljne teškoće predstavljale su i FINANCIJE za realizaciju objekta stadiona, pa je sve zajedno predstavljalo ponekad nepremostive prepreke. Projektanti smatraju, da su iz svih poteškoća izašli s relativno pozitivnim rezultatima, što je vidljivo i iz publikacija koje su u zemlji i u inozemstvu posvećene tom objektu. V. TURINA, 1960B

ISTOČNA TRIBINA

**Nema arhitekture bez
SNAGE. A snaga se samo
dobiva u fantastičnoj
JEDNOSTAVNOSTI –
pročišćenosti (baš kao i
u životu), a to je najteže.
SNAGA je važna kod čitanja
arhitekture, moj prvi dojam,
osjećaj.** E. PERNAR, TURININ ĐAK

**ČOVJEK – PROSTOR, u
kojem bi želio biti, a ne
arhitektonski vriskovi,
što je danas moderno.**

B. MAGAŠ

POGLED NA SJEVERNU TRIBINU

Uklapanjem u situaciju razmjerno skućene parcele uz Maksimirsku cestu, otvaranjem izvanredne vizure na maksimirsku šumu i Medvednicu u daljini te visokom razinom oblikovanja cjeline i detalja – *Stadion Maksimir* iznimno je djelo sportske arhitekture.

Arhitektonska ostavština jednog od najutjecajnijih hrvatskih arhitekata Vladimira Turine, autora *Stadiona Maksimir* (1946. – 1964.), koji je i danas oslonac i inspiracija jer je njegov jezik arhitekture razumljiv, istinit, jednostavan, emocionalan i snažan, dio je fundusa Muzeja grada Zagreba. Profesor Turina je arhitekturu gledao desetljećima unaprijed. Neposredno nakon Drugoga svjetskog rata intenzivno se posvećuje temi sportske arhitekture, posebice projektiranju stadiona i plivališta. Zadobivši svjetsku reputaciju, prepoznat je i pozvan kao ekspert na tom području za izradu idejnog projekta *Olimpijskog stadiona* u Teheranu za 120.000 gledatelja (1967. – 1968.), a njegovi ključni projekti (sa *Stadionom Maksimir*) prezentirani su i objavljivani u hrvatskim i stranim stručnim časopisima, kao autorske samostalne publikacije te u katalozima olimpijskih i međunarodnih izložbi sportske arhitekture. K tome, dobitnik je brojnih nagrada i priznanja na ovome području u Hrvatskoj i inozemstvu. Kao profesor arhitektonskog projektiranja podigao je generacije studenata zagrebačkog, tada jedinog hrvatskoga Arhitektonskog fakulteta.

Cilj izložbe je dati povijesni presjek, kontekstualizirati i naglasiti važnost *Stadiona* i okolnog prostora kao inspirativnog okruženja, afirmirati taj prostor kao izvorišnu točku zagrebačkog sporta, njegovu arhitekturu i urbanizam, povezanost s klubom, navijačima, čovjekom, s gradom i šumom-parkom Maksimirom [tako naprimjer Uprava kluba F. C. Barcelona ističe: „ono što je vrijednost i unikatnost Barcininih nekretnina jest upravo lokacija“, *Stadion CampNou*].

Stadioni i njihova „prostorna ogromnost“ sadrže okupljački, urbani identitet, emocionalne čimbenike – mitski Maksimir (memorija mjesta – duhovnost fenomena). **GNK *Dinamo*** je sportski simbol Zagreba, ali i puno više od toga, jer je nogomet u svijetu danas univerzalna vrijednost. ***Dinamo* je rekorder u povijesti finala svjetskih prvenstava po broju svojih bivših i aktivnih igrača.**

Izložba je rezultat dugogodišnjega znanstvenog istraživanja (temelji se na doktorskoj disertaciji autorice, uvažavajući znanstvene doprinose suradnika i kolega na polju sportske arhitekture, i šire), a njen sadržaj postupno je stvarao konačan izgled i atmosferu. Budući da *Stadion Maksimir* nije samo arhitektonski sklop, nego i dinamičan prostor za rad, nadmetanje u sportu, navijanje, druženje, glazbene spektakle – građa za izložbu je sadržajno i produkcijski šireg obuhvata, znanstveno interpretirana, a istodobno ne želi biti pravolinijska, nego dinamična i zabavna.

Kao što je iz samog naslova izložbe razvidno, usko su povezane dvije glavne teme: Stadion Maksimir kroz povijest i danas, s naglaskom na projekte arhitekta Vladimira Turine, i posebno njegove projekte sportske arhitekture. Kroz nekoliko podtema kontekstualizirane su u prostoru i vremenu pojedine dionice dviju glavnih tema.

Izložbu čine dvije grupe predmeta: izvorni nacrti, fotografije i publikacije etapa projektiranja i izgradnje Stadiona Maksimir (1945. - 1969.) i drugih građevina sportske arhitekture Vladimira Turine (1941. - 1968.), te raznorodni predmeti koji pojašnjavaju navedenu građu. To su uporabni predmeti koji su pripadali prof. Turini, trofeji GNK Dinamo, plastične stolice s tribina, trava, „lutke“ za slobodne udarce, projekcije mitskih utakmica, plakati i katalozi dvaju velikih koncerata Davida Bowiea i U2...

Za izložbu su izrađene makete presjeka zapadne i istočne tribine te je posuđena maketa cjeline stadiona s Arhitektonskog fakulteta. Kipić Malog Isusa tu je da nas podsjeti na samostan Antunovac u kojem je od 1947. bio smješten Zavod za mentalno zaostalu djecu (prvotno sirotište za „napuštenu, nezbrinutu djecu, siromašne i bolesne“ o kojima je brinula Družba sestara služavki Malog Isusa) tik uz temelje zapadne tribine, dok nije srušen, a Družba sestara preseljena na Novu Ves. Zanimljivo je vidjeti i projekt Centralnog stadiona (1945./1946.), zamišljenog u središnjem dijelu cijeloga današnjega sportskog sklopa na Sveticama, ili kako nježnu liniju tribina Turininog *Olimpijskog stadiona Banjica*, Beograd (1. nagrada, neizvedeno, 1947.) prepoznajemo na *Gradskom stadionu* Poljud Borisa Magaša, Turininog asistenta i suradnika na više projekata, pa i onomu Istočne tribine Stadiona Maksimir. Projektom postava izložbe svakom je izložbenom predmetu dan odgovarajući prostor i mjesto, a riječi su također gradbeni sloj prostora i ravnopravan segment ostaloj građi. Asocijacija na **TUNEL** za izlaz momčadi na nogometni teren (južna tribina stadiona) uz autentičnu glazbu iz filma *The Warriors* (1979., Walter Hill), himnu Dinama, važan je segment izložbe, kojem korespondira i „ulazna procesija“ na izložbu, no spomenimo i **murale (grafite)**, koje također možemo vidjeti, koji su dio urbanog dizajna grada, ali i puno više od toga: „**ČINIŠ ME SRETNIM KAD TUŽNO JE**“ (K. Vojnovića 28); recentni mural Bad Blue Boysa posvećen **VUKOVARU** (podvožnjak, Čulinečka ul., Dubrava)...

POGLED NA ZAPADNU TRIBINU

ISTOČNA TRIBINA, POMOĆNO IGRALIŠTE HITREC-KACIAN

Imam dojam da je neka letargija zahvatila arhitekturu i da se vrtimo u krugu STROGO POSLOVNE SFERE PROBLEMA. (...) Nema grupacija koje streme nekim CILJEVIMA. (...), nema diskusije o PRINCIPIMA. Osobno sam protiv morbidno-kulturnog valoriziranja stanovitih situacija koje su dosta česte kod nas u Zagrebu i koje

ukazuju na pomanjkanje tempa i smisla za dinamiku našeg vremena i mogućnosti. ARHITEKTONSKA MAŠTANJA I ZARADA ISPREPLIĆU SE. Traži se prostorna veza 'starog' i 'novog'. (...) Dobre arhitekture ponegdje ima, dobrih misli ima (...) ali se sve to nekako gubi u magli neshvaćenog. Tako svuda po svijetu

TURINA, 1963C

ZAPADNA TRIBINA

Javni bi objekti uvijek trebali biti rezultat intenzivne javne konkurencije arhitekata raznih shvaćanja, kvalificiranih za taj posao. (...), izvan domašaja nestručnih, uskih i strogo individualnih shvaćanja. (...), lišen dilentatizma i provincijalizma. Uvijek mi se ponovo čini da govorim u vjetar, a arhitektura zapravo stoji toliko mnogo NOVCA.

TURINA, 1961E.

Pod 'DOBROM ARHITEKTUROM' razumijevam sintetički prilaz svim problemima i njihovo vezivanje u čvrstu zajednicu. Pod 'dobrom arhitekturom' ne razumijevam forsiranu monumentalnost, LIČNU KREATIVNU PREPOTENCIJU I BOLESNU KOMERCIJALNU AMBICIJU! Arhitektura novog doba trebala bi da bude jedinstvo i jedinstven sklop vrijednosti u tehničkom i prostorno-likovnom smislu, koje vrijednosti – same po sebi – sadrže ZDRAVE EKONOMSKE TEMELJE, (...). lako je gornja interpretacija ovog problema više slična utopiji nego istini, treba permanentno raditi na širenju informacija u tom smislu.

V. TURINA, 1957C

IZGRADNJA ZAPADNE TRIBINE

IZVORNE TRIBINE STADIONA MAKSIMIR [ZAPADNA, ISTOČNA]/ PROJEKTANTSKA VIZIJA VLADIMIRA TURINE

ISTOČNA TRIBINA

ZAPADNA TRIBINA [1953. – 1955.]

spoj snažnog autorskog pristupa, ali i duha vremena / inventivnost se očituje rješenjem snažnih stupova koji naglašavaju karakter materijala i skeletne konstrukcije velikih raspona / forma i armatura imaju estetsku kvalitetu / prostor grade proporcija, ritam, dubina, svjetlo (i njihovi suodnosi) koji su nadvremenski i garancija trajanja / konstrukcija i postava garderoba u masu koja penetrira kroz prostor tribine [“ganjak” predodčen na virtuoznim Turininim skicama 1946. realiziran je puno kasnije u nešto drugačijem obliku] / zatega(e) koja drži moment krova, takva konstruktivna rješenja su jedinstvena

[SJEVERNA TRIBINA - lučnog oblika, blago nagnuta, zadržala je karakter niskog objekta položenog u parku arene usmjerivši svoj pogled na vizure park-šume Maksimir koje penetriraju u stadionsku strukturu]

ISTOČNA TRIBINA [1960. – 1964.]

„prototip“, inventivnost se očituje dvojako: oblikovno – bilaterarna tribina (dvostrana) za pomoćni i glavni teren s projektiranom, ali neizvedenom garažom u podtribinskom prostoru / tribina s dva lica, „kombinirana tribina“, V. Turina konstruktivno-anticipirana mješovita konstrukcija betona i čelika koja je vodeća i danas prisutna na konstrukcijama stadiona / ploča – disk stoji na čeličnim stupovima naponi u konstrukciji (artikulacija matematičkog izraza) pretvoreni su u arhitektonsko oblikovanje, koje se oslanja na dijagrame napona – DINAMIČKA RAVNOTEŽA

U brojnim tekstovima Turina upozorava na zahtjevnost i specifičnost parcele, a te su urbanističke uvjetovanosti onemogućile izgradnju zatvorenog "ovala" koji bi svojim „volumenom još jače opteretio sjevernu prometnu arteriju“.

Projektanti su smatrali da je završetkom gradnje istočne tribine sportsko zdanje dovršeno i da je upravo prozračnost koja se postiže tangentnim tribinama, umjesto uobičajenih elipsastih 'kotlova', najveća kvaliteta tog stadiona.

Zapadna i Istočna tribina Stadiona Maksimir, u smislu vladanja statikom, inženjerski su uspjele, impresivna arhitektura, pa iz perspektive gledatelja i danas izazivaju poštovanje.

Nasuprot scenografiji, naglašenoj ikoničnosti, kompozicijskom kloniranju tadašnjih i današnjih stadiona – snažna u svome izrazu, arhitektura sama djeluje, a ispod diše vanvremensko tijelo.

JUŽNA TRIBINA [1964. – 1969.]

Božidar Tušek, projektant / iako se formalno pokušala približiti zapadnoj, manjka arhitektonske snage koja se očituje kroz oblikovnost i snagu konstruktivizma, no s obzirom na današnju, aktivnu, reprezentativnu i jaku infrastrukturnu ulogu prve momčadi Dinama (i gostujućih igrača) ona je temeljni dio stadiona.

Novi stadioni kao hightech strojevi usmjereni na perfekciju i fascinaciju izraza, postavljaju nužno i pitanje jesu li građeni za vječnost. Dakako da nisu. Svjetska nogometna organizacija procjenjuje da će već za tridesetak godina biti zastarjele konfiguracije. T. BEŠLIĆ

„ikonički znakovi“, „mnoštvo arhitektonskih krikova, koji žele jedan drugoga nadvikati“, Bruno Zevi, povodom kritike „Expo 58“ (U: GALJER, 2009)

NAŠ STADION JE JEDINSTVEN I UTOLIKO DALEKO POSEBNIJI U ODNOSU NA DRUGE.

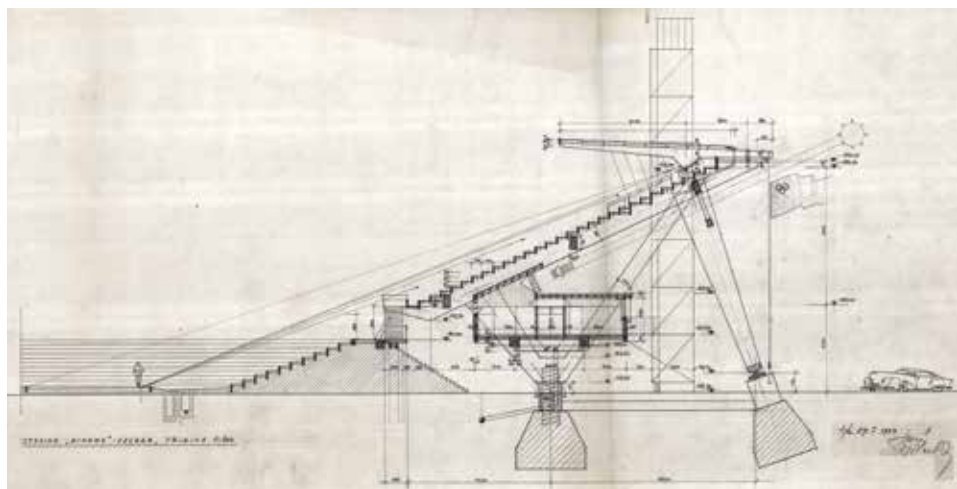
MARKO, ZAŠTITAR NA STADIONU

Na posljednje traženje Turina, zbog arhitektonske savjesti, ne može prihvatiti zatvaranje juga izgradnjom tribine. On je nemoćan i napušta daljnu suradnju

NIKŠIĆ, R. 1968.

ZAPADNA TRIBINA

DANAŠNJE STANJE STADIONA MAKSIMIR

/ WELCOME TO MAKSIMIR STADIUM –
HOME OF GNK DINAMO

Problema u arhitekturi nema (postoji samo problematična arhitektura), nema ih ako znamo stvari riješiti - a arhitekt Turina to zna.

(***, 1957B)

Bilo nam je rečeno da treba napraviti stadion kapaciteta 55.000 – 60.000 gledatelja, UEFA, FIFA-i, za finalnu utakmicu lige prvaka. Zbog nedostatnog financijskog programa mora biti što više etapa, ali da je svaka za sebe zasebna financijska i funkcionalna cjelina, što znači da dok se stadion gradi mora konstantno biti u funkciji. Dalje od druge faze nikad nije došlo.

B. KINCL, 2020.

Posve je prirodno da novo vrijeme postavlja nove standarde i prohtjeve – funkcionalne, tehnološke, utilitarne. Javlja se problemi financiranja sportskih prostora jer se mora povećati kapacitet stadiona, a ujedno ga treba prilagoditi novim pravilima svjetskih nogometnih organizacija (FIFA, UEFA). Danas se stadioni mijenjaju i zbog nove dinamike igre. Kod projektiranja (novogradnji) ili rekonstrukcije/revitalizacije sportskih građevina početni kriteriji su financijski interesi (poli/multifunkcionalni sadržaji, omogućiti dinamiku života stadiona neovisno od primarne funkcije), sigurnosno stanje (terorizam – ekrani, koridori za specijalce između gledatelja i igrališta, međuzona, čega prije nije bilo) te brzina i putovi evakuacije (promet) – standardi koje svaki stadion treba zadovoljiti ako želi biti mjesto odigravanja međunarodnih natjecanja.

Tridesetak godina nakon izgradnje južne tribine, krajem 1990-ih, svoje je prijedloge o mogućoj rekonstrukciji Stadiona Maksimir, na poziv gradskog poglavarstva i kluba, ponudilo nekoliko arhitekata. Prihvaćen je prijedlog arhitekata Branka Kincla i Nikole Filipovića koji su 1998. godine izradili idejni projekt cjelokupnog stadiona i projektnu dokumentaciju za sjevernu tribinu s poslovno-trgovačkim sadržajima. Započinje rekonstrukcija Stadiona Maksimir u nogometni stadion pod vodstvom arhitekta Branka Kincla kao glavnog projektanta.

Stadion je zamišljen kao **višefunkcionalna građevina sportsko-poslovno-trgovačke** namjene koja će kroz svoju polivaletnost biti neprekidno u funkciji. Rekonstrukcija stadiona podijeljena je u šest faza iz financijskih, građevinskih i organizacijskih razloga. **Predviđeno je natkrivanje stadiona sustavom krovnih ploha iznad tribina i dvodijelnim pomičnim krovom iznad igrališta.**

Godine 1998. počeli su radovi, srušene su **sjeverna tribina te zapadno, istočno i južno** stajanje. Obnovljena je i nadograđena **zapadna tribina** na takav način da je donja, Turinina tribina ostala vidljiva i čitljiva, odnos staro-novo ostao je prepoznatljiv sa istočne, južne i zapadne strane. Nova **zapadna tribina** ima dvadeset ulaznih vrata, ukupnog kapaciteta oko **12.000** gledatelja.

Izgrađena je potpuno nova dvodijelna **sjeverna tribina** za oko **10.000** gledatelja, s trgovačkim centrom i uredima sportskih saveza i udruga koji nažalost nisu zaživjeli, a koji bi dugoročno stadion i klub mogli **financijski rasteretiti**.

Danas je u funkciji samo jedan prostor: „Šakački klub Dinamo“. Pročelje je izvedeno u terakoti kao asocijacija na izvornu tartan atletsku stazu, dok staklena ovojnica omogućava prodor zelenila, šume, tribina defanzivna na Maksimirsku cestu.

Istočna tribina sačuvana je u izvornom obliku [tada je predlagano da se pod njom, zbog normativa i strožih propisa europske nogometne federacije, treba izvesti velika horizontalna greda preko 2 m visine koja rješava horizontalnu silu, potres, koji se nažalost 22. ožujka 2020 i dogodio].

SJEVERNA TRIBINA

U odnosu na izvornu visoko estetiziranu koncepciju stadiona (na tragu svjetskih zbivanja), koji je u vrijeme izgradnje zadovoljavao kriterije tada suvremenoga sportskog objekta, danas je situacija bitno drugačija. Od kraja 20. stoljeća rađene su brojne studije rekonstrukcije stadiona, za sada samo djelomično izvedene. **Unatoč građevinskim intervencijama, Turinin pristup „otvorene pejzažne arene“ nije u potpunosti kompromitiran.**

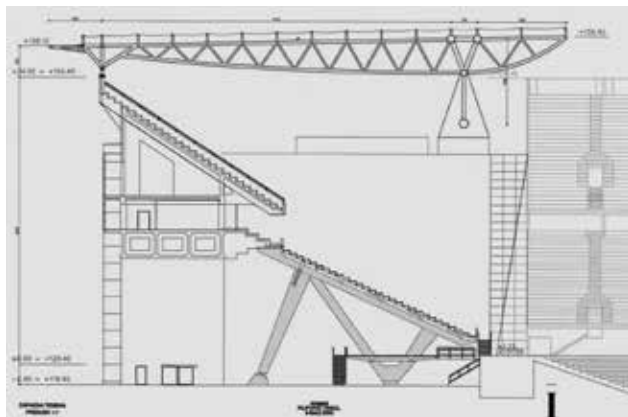
Zapadna tribina, intencija je bila da tribina bude prezentna percepciji pješaka – tip mosta, oslonjena na dvije jezgre (stubišta), a između slobodni rasponi oko 40-ak m; da se “stara” Turinina tribina uklopi u novu arhitekturu kao dio interijera, i da je diferirana (različita) od nove strukture [novu zgradu dilatiraš od stare koja ima svoj način života (temperature, sljezanje, rastezanje i dr.). B. KINCL

Kalvarija tog čovjeka je bila strašna... Dramaturgija izložbe da se dignu na nivo koji ima moralnu vrijednost. Nije bio shvaćen, bio je ispred vremena. Arhitektura je za Turinu bila ne samo materijalna, nego duhovna vrijednost, transcendencija 10 puta jača nego kod prosječnog arhitekta. Arhitektura nije bila materijalni događaj, nego emotivan. Arhitektura mu je bila na prvom mjestu. Na mrtvom Turini se uživljavamo. Turina je arhitektonska gromada jer je puno gubio u životu – iskorak 1 je 1987., a iskorak 2 sam ja 1998/2002/3. Izložba Stadion – na bazi temporalnosti pokazati različitost.

B. KINCL, 2020.

ZAPADNA TRIBINA

Nakon strateške detaljne analize postojećeg stanja i opsega investicije, prilikom saniranja posljedica potresa i u daljnjim radovima na revitalizaciji stadiona trebalo bi konzervirati izvorne tribine na zapadu i istoku koje su integralni dio cjeline kako bi se stadion u budućnosti sačuvao od daljnjih degradacija s ciljem valorizacije izvornih kvaliteta vrijednoga kulturnog naslijeđa. Ne imajući imperativan pristup, važno je istaknuti da stadion koji je funkcionalan, u koji su uložena do sada velika financijska sredstva, i nema smisla rušiti, no, i kada bi se djelomice išlo na radikalniji zahvat, bilo bi važno sačuvati segmente izvornog stanja.

Nogomet je oduvijek poticao strasti. Kako samom igrom, tako i događajima izvan nje. Nakon standardizacije igrališnog terena, razvoj i širenje prostora oko njega, bez obzira je li riječ o svlačionicama, spremištima, prostorima za upravu i gledatelje, dobiva impresivne razmjere. Od skupine ljudi što stoje oko igrališta do velebnih natkrivenih tribina koje se pretvaraju u monumentalne strukture ikoničke važnosti za pojedine gradske četvrti, ali i cijele gradove. Zato i ne čudi da stanovnici Lisabona svoj Stadion svjetla (Estadio de Luz, 2003.) nazivaju A Cathedral, kao i stanovnici Manchestera natpis na Stadionu Old Trafford (Manchester United F.C., rekonstrukcija, djelomična dogradnja starog stadiona) Theatre of dreams.

T. BEŠLIĆ

***Hrvatska druga na svijetu:
BUDI PONOSAN***

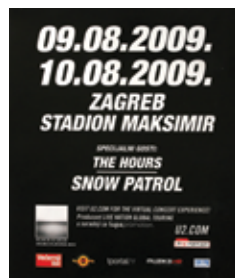
ZATO ŽIVIM

S. VUKADIN UOČI UTAKMICE
VATRENIH U PORTUGALU,
5-9-2020

Jasno, takvim odlukama trebala bi prethoditi kompleksna društveno-ekonomska analiza („cost benefit“) mogućnosti dugoročne samoodrživosti, koja uz primarne faktore (ekonomske) uključuje i sekundarne: memoriju lokacije i što je za nju najbolje rješenje, uzevši u obzir produkt odnosa okoline, kako će djelovati na ljude, dobrobit za grad, troškove završetka rekonstrukcije/dogradnje, nove građevine/rušenja, mogućnost prenamjene objekta i drugo.

STADION MAKSIMIR ZASLUŽUJE DA SE O TOME OZBILJNO I ODGOVORNO RAZMISLI.

Za ljubitelje Redsa najvažnije je bilo da je Klopp čvrsto vjerovao u ono što govori. Imao je viziju, a ona se temeljila na međusobnom poštovanju, na razvijanju obiteljskih odnosa (...). Nije se oslanjao na milijune eura, nego na milijune iskrenih osmjeha. Klopp je vidio šansu tamo gdje drugi nisu vidjeli smisao. (...) Njemački stručnjak je prije Liverpola vodio Mainz i Borussia Dortmund. U oba kluba radio je čuda, (...). Oba kluba imala su, kao što i danas imaju, taj radnički mentalitet s kojim se lako poistovjećuje običan čovjek. povrh svega, himna oba kluba bila je ista – „YOU’ LL NEVER WALK ALONE“.

**NEMA PREDAJE /
Dinamo je rekorder
u povijesti finala
svjetskih prvenstava
po broju svojih bivših
i aktivnih igrača.
Kulminiralo je time da
je u finalu svjetskog
prvenstva bilo 14
igrača koji su u karijeri
nastupali za Dinamo,
od kojih je 10 prošlo
Dinamovu školu. Dakle,
ne postoji nijedan
klub koji je, gledajući
ove dvije kategorije,
imao više svojih bivših
ili sadašnjih igrača
u finalu jednoga
svjetskog prvenstva.
Dinamo je i danas
aktivno prisutan vani,
u europskoj/svjetskoj
receptiji nogometa,
što svakako ovisi o
ljudima koji ga vani
prezentiraju.**

M. TOMAŠEVIĆ

Današnji stadioni trebaju postati (poput zračnih luka) mjesta kolektivnoga doživljaja u kojima će se naći svi aspekti života na jednom mjestu, dodajmo tome i turističke prihode, kulturne sadržaje kao što je Muzej GNK „Dinamo“, prostori za povremene izložbe, kina, glazbeni spektakli, ne izgubivši pritom „**PRIMARAN ODNOS PROSTOR – ČOVJEK. STARI AMBIJENTI. SPONTANO, HARMONIČNO, LJUDSKO**“.

V. TURINA, 1963C

Stadion Maksimir u suodnosu s prostorom Sportsko-rekreacijskog centra Svetice, šumom, kao i dijelovima ničega – praznine, s novim velikim plivačkim bazenom koji je staklenom ovojnicom direktno povezan sa stadionom, uz sve emocionalne čimbenike vezane uz klub i lokaciju zadržao je **sugestivnost i snagu prostora.**

STADION MAKSIMIR / POVIJESNI PRESJEK

Zbog višeslojnih faza
nastanka, izgradnje,
interpretativno je
zahtjevan projekt te kako
bi se stekao uvid u cjelinu
iznosimo kronologiju:

**1945. – 1946. STADION DOMA II. J.A. NA SVETICAMA SA
ŠPORTSKIM NASELJEM („CENTRALNI STADION“) [neizvedeno]
projektant: V. Turina, suradnja: S. Delfin**

lokacija: „u središtu cijele parcele ograničene Maksimirskom i
Jakićevom cestom, Sveticama te produljenom Zvonimirovom
ulicom“ (u središnjem dijelu cijeloga današnjega sportskog sklopa na
Sveticama), u: Štulhofer, 2005.

program: projekt ‘totalne arene’, projekt sportskog sklopa s atletskim
stadionom u Maksimiru /planirano je uređenje cijele livade Svetice u
sportsko-rekreacijski sklop sa sportskim naseljem i velikim stadionom
elipsastog oblika s nogometnim igralištem, atletskom i biciklističkom
stazom oko njega

kapacitet: 52.000 – 54.000 gledatelja / investitor: JNA

1946. – 1964. (1969.) STADION MAKSIMIR [realizacija]

V. Turina, E. Erlich (konstruktivno-projektni dio), za F. D.

“Akademičar”, zapadni, sjeverni i istočni dio;

F. Neidhardt, za F. D. “Akademičar”, zapadni i sjeverni dio;

suradnja: B. Magaš (T. Mašek, T. Banfić, B. Žnidarec)

za istočni dio; B. Tušek za južni dio

lokacija: smješten unutar kompleksa Sportsko-rekreacijskog centra
Svetice u istočnom dijelu grada, u neposrednoj blizini – južno od
najvećeg gradskog parka Maksimira, na mjestu nekadašnjeg
HAŠK-ova nogometnog igrališta (i atletske staze, 1912.)

[ugao Maksimirske c. i Jakićeve ul.]

investitor: N. K. Dinamo

program: gradnja se odvijala u etapama – prvo, niski kružni dio
(„zemljani dio stadiona u potkovastom nasipu“) – nogometni stadion
s atletskom stazom, potom zapadna, sjeverna i istočna tribina s
pratećim sadržajima (Turina, 1959a)

ETAPNA GRADNJA STADIONA [REALIZIRANO]

1946. – 1947. projekt i izvedba novog STADIONA F. D.

“AKADEMIČAR” u Maksimiru

program: rješenje predviđa nogometni stadion s atletskom stazom i tribinama izvedenim kao zemljana potkova na istoku, jugu i zapadu, a otvoreno prema sjeveru i Maksimirskoj cesti / Turinin koncept konstrukcije zapadne tribine bio je tada predočen, a realiziran nešto kasnije

(1946.) **1953. – 1955. izgradnja zapadne tribine;** rekonstrukcija atletske staze i sjedenja na nasipu

1953. – 1954. SPORTSKI SKLOP NA SVETICAMA [neizvedeno]

projekt sportskoga sklopa obuhvaćao je cijelo područje Svetica od produljene Zvonimirove ulice na jugu, ulice Svetice na zapadu te Maksimirske i Jakićeve na sjeveru, odnosno istoku / postojeći sportski tereni s već djelomično izgrađenim stadionom uključeni su u projekt / tada je već bila izgrađena zapadna, a predviđa se izgradnja istočne i sjeverne tribine

1953. – 1955. izgradnja sjeverne tribine

1956. – 1957. izgradnja reprezentativnog ulaznog objekta, trga pred stadionom s blagajnama, sanitarni čvor na zapadu, izvedeno ozvučenje stadiona, podignuta željezna ograda oko cijelog terena po projektu Marijana Haberlea

1962. „Na temelju urbanističke odluke te potpune eksproprijacije zemljišta i nekretnina samostana Antunovac zbog utvrđenog općeg interesa, doneseno je 24. siječnja 1962. godine rješenje o rušenju samostana u Maksimiru.“ / U spomen na samostan, koji je osnovan 1917., i danas je na stupu zapadne tribine istaknuta spomen-ploča povodom 100. obljetnice.

1960. – 1964. izgradnja dvostrane istočne tribine / tribina smještena u neposrednoj blizini škole [1933., I. Zemljak, F. Bahovec /sada „nogometna škola Dinama“] / na istočnom dijelu stadiona, izgrađene su blagajne i pristupne ceste iz Maksimirske i Jakićeve ulice

1964. – 1969. izgradnja južne tribine

NAKON IZGRADNJE SVIH ČETIRIJU TRIBINA KAPACITET STADIONA IZNOSIO JE:

ZAPADNA TRIBINA	6.709	MJESTA
ZAPADNO SJEDENJE	2.788	“
ISTOČNA TRIBINA	12.052	“
ISTOČNO STAJANJE	18.000	“
JUŽNA TRIBINA	5.060	“
JUŽNO STAJANJE	4.000	“
SJEVERNA TRIBINA	16.000	“
UKUPNO:	64.609	MJESTA

1970. – 1975. [na izložbi je iznesena kronologija radova vezana uz ovaj period]

1981. – 1987. REKONSTRUKCIJA ZA UNIVERZIJADU

(Svjetske studentske igre) [na izložbi je iznesena kronologija radova vezana uz ovaj period, no, ovdje ističemo samo da je arhitekt Ivan Crnković projektant uređenja ceremonijalnog dijela otvaranja Univerzijade]

1985. (1998.). Stadion Maksimir kao 'nacionalno blago' [bitan dio kulturnog naslijeđa sa snažnim utjecajem na kreiranje lokalnog i nacionalnog identiteta], „rješenje o **preventivnoj zaštiti spomenika kulture donio** 25. travnja 1985. tadašnji Regionalni zavod za zaštitu spomenika / 1998. novo rješenje o preventivnoj zaštiti / *Status zaštite skinut 2000*” (B. Kincl).

U recentnom članku Ministarstva kulture RH “Pravna zaštita poslijeratne arhitekture ostvarene u razdoblju od 1945. do 1990. godine na području Republike Hrvatske – doprinos valorizaciji i očuvanju”, nije naveden Stadion Maksimir te se u kontekstu naslova i podnaslova „**doprinos afirmaciji vrijedne arhitektonske baštine druge polovine 20. st.**” nametnulo važnim upozoriti da je s obzirom na „primarno vrijednosno arhitektonsko oblikovanje” stadion bio zaštićen, sugerirajući sada reaktivaciju „rješenja o trajnoj zaštiti” građevine u cjelini. [Deranja C., A.; Jelavić L., I., 2016; Galović, K., 2000]

1994. 13. svibnja **podignut spomenik poginulim navijačima**

Dinama u Domovinskom ratu [zapada strana, glavni ulaz; investitor: navijači Dinama BBB - Zagreb; autor: Goran Kovač]

PROJEKTI REKONSTRUKCIJE I DJELOMIČNA DOGRADNJA STADIONA MAKSIMIR [1997.-2002/3.]

[Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za arhitekturu, arhitekti: N. Filipović (ranija faza projektiranja) i B. Kincl]

PREGLED GRAĐEVINSKIH ZAHVATA: 1997.-2002. / 2004.-2008. / 2011. – 2019. [realizirano / nerealizirano]

1997. – 2000. idejna studija i projektna dokumentacija za **rekonstrukciju Stadiona Maksimir** u sportsko-poslovni centar s **natkrivanjem i pomičnim krovom** (s WS Atkins, Oxford, Velika Britanija)

1998. – 2001. realizacija **sjeverne** i gornje **zapadne tribine** te adaptacija donje zapadne tribine

2001. idejni, glavni i izvedbeni projekt okoliša sjeverne tribine

2001. – 2004. projektna dokumentacija za dovršenje sjeverne i zapadne tribine s okolišem

2003. sjeverna tribina, projekt dovršenja izgradnje

2004. – 2005. idejni, glavni i izvedbeni projekt okoliša zapadne tribine

2005. idejna arhitektonska studija s noveliranim projektom

2006. projekt (za Europsko prvenstvo 2012., kandidatura Hrvatske i Mađarske)

2006. – 2007. Arhitektonska studija za JPP (javno privatno partnerstvo), varijanta 1

2007. – 2008. Arhitektonska studija za JPP, varijanta 2
2011. idejno rješenje zatvaranja pročelja, i **krov sjeverne i zapadne tribine**

2011. – 2019. stadion za 35.000 gledatelja, idejna studija **krovišta zapadne tribine** prema projektu arh. B. Kincla; drugi projekti na Stadionu Maksimir

2016. Stadion Maksimir krov zapadne i sjeverne tribine [Institut IGH d.d., idejno rješenje: Š. Videčnik; glavni projektant Berislav Krtalić]

2011. – 2013. obnova južne tribine: osvježena fasada, zgrada (interijer), arh. Nikola Polak

2009. promjena travnjaka, ugrađeno i grijanje terena [po prvi put mijenjana nakon koncerta U2]

2018. na terenu je nova, hibridna podloga, kombinacija 70% prirodne i 30% umjetne trave

„Plavi salon“, prostorije Uprave GNK Dinamo (podno Zapadne tribine), arh. Nikola Polak

2020. na stručnom pregledu nakon potresa 22. ožujka, docent dr. sc. Mislav Stepinac i kolege s Građevinskog fakulteta u Zagrebu uočili su na istočnoj, zapadnoj (gornji dio) i sjevernoj tribini određena oštećenja [izvješće istaknuto na izložbi, u temi „Današnje stanje Stadiona Maksimir“]

Korisnici stadiona i danas, svakodnevno brinu o njemu u svim aspektima.

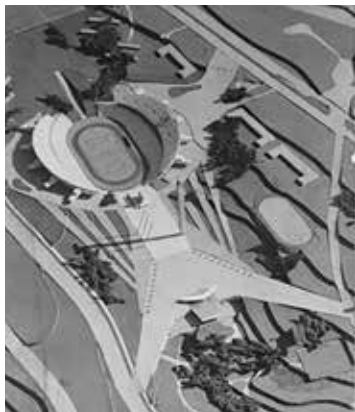
ISJEČCI S IZLOŽBE

PROJEKTANTSKA VIZIJA /

SPORTSKA ARHITEKTURA

V. TURINE (1941.) – 1945.-1968.

IZBOR

OLIMPIJSKI STADION – BANJICA, Beograd
1. nagrada, 1947., V. Turina, D. Boltar, F. Neidhardt (neizvedeno)

STADION F. D. „LOKOMOTIVA“, Strojarska cesta

OLIMPIJSKI STADION, TEHERAN

REKREACIJSKI CENTAR, BANOVIĆI

SPORTSKI PARK H. S. K. „MARATHON“ NA SAVI

(S. PLIVALIŠTE „MLADOST“)

KOMBINIRANO PLIVALIŠTE RIJEKA – SUŠAK 1949. /

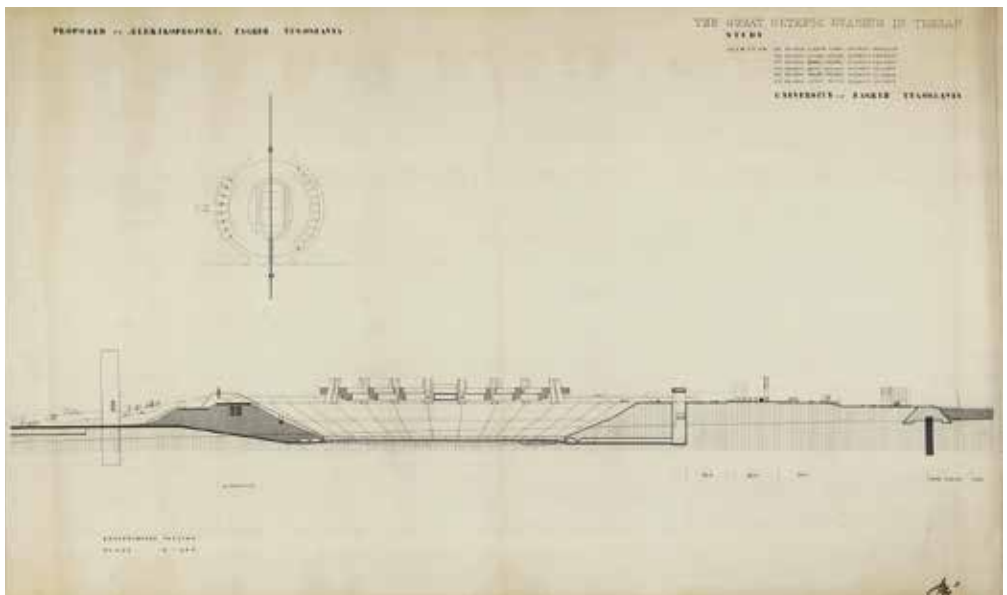
CENTAR ZA VODENE SPORTOVE/

ZATVORENO (I OTVORENO) PLIVALIŠTE, SUŠAK – RIJEKA

ZATVORENO PLIVALIŠTE „MLADOST“

DOM SPORTOVA

SPORTSKA DVORANA, SKOPJE

Turina je bio izumitelj oblika – Kazalište Zenica, stadioni: Beograd i Teheran. Previše se piše o Delti, a Turina je puno širi.

B. KINCL

Teško bi se Turini konkuriralo u Jugi u to doba. Vidi se da se nije mučio – to je njemu iz rukava išlo, teklo. To je Turina, tu on nema konkurenta. To je atomsko oružje. Tu je on bio doma.

E. PERNAR

OLIMPIJSKI STADION, TEHERAN

1967. – 1968. Vladimir Turina; suradnja: Mladen Vodička, Branko Žnidarec, Boris Morsan, Dražen Posavec, Jerko Rošin / idejni projekt

[za Olimpijadu, 1972.]

kapacitet: 120.000 gledatelja

I u okviru ovoga projekta, Turina rješava

„arhitektonski i prostorni pogled“, „skulpturalni okvir ‘PROSTORNE DRAME’ u Teheranu“

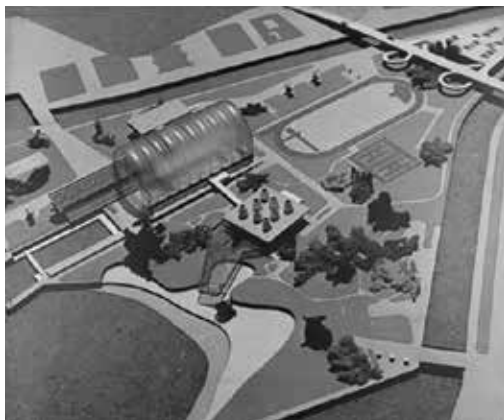
(V. Turina, 1968b), čemu svjedoče brojne skice – perspektivni prikazi intenzivnog poteza – stadiona, armiranobetonskih prstenova **tribina** u suodnosu s **pejzažom** i dolinom kao **„TOTALNIM PROSTOROM“**. Snažno ritmički proporcionirane **tribine** naglašavaju ideju *open spacea*, prozračnosti.

Osnovni idejni kriterij projekta je **brana** kao atraktivan prostorni element, koja je ujedno **most** preko vodene površine i veza preko doline. Impresivna **stadionska školjka** ugrađena je u površinu brane kao **plitak tanjur** koji je **„ukopan u teren“**. S „krune nasipa“, tj. slobodnih ogromnih površina za komunikaciju publike, posjetitelji se spuštaju u veliku udubinu, **„u zemljani kotao“** definiran armiranobetonskim tribinama – prstenima. Veza gornjeg i donjeg dijela stadiona omogućena je rampama i stubama.

**KOMBINIRANO PLIVALIŠTE RIJEKA – SUŠAK
1949. /CENTAR ZA VODENE SPORTOVE/
1949. Vladimir Turina; suradnja: Zvonimir
Radić, Ninoslav Kućan i Ivan Seifert
projekt**

Vizionarski projekt „kombiniranog plivališta“ na području Delte između Rijeke i Sušaka arhitekta V. Turine karakterizira mogućnost transformacije prostora **pokretanjem čelične tribine gledališta** koja na tračnicama klizi od otvorenog bazena, kroz **bazensku dvoranu kružnog presjeka** do atletskog stadiona. Bazenska se dvorana, uz male preinake podne konstrukcije, može prenamijeniti u dvoranu za različite sadržaje (hangar za manje avione, izložbenu i kinodvoranu, za potrebe raznih sportova – boks, mačevanje, hrvanje, košarku, odbojku).

Sekundarne funkcije (bočno) povezane sa zimskim bazenom: elegantna građevna masa ulaznog vestibula i administracije (sa zapadne strane); direktno vezan s glavnom halom plivališta **dvokatan restoran**, obogaćen dinamičkom plastikom krovnih čunjeva (nadsvjetla), čiji je specifičan oblik determiniran problematikom ventilacije, klimatskih uvjeta, svjetla, uz vizualni efekt „prozor u toplo ljetno nebo“. Na skicama Turina komparira “čunjeve” i meksički sombrero koji omogućava zaštitu od visokih temperatura.

Može se neko sjetiti da napravi to smicanje, ali da neko složi ovakvu akciju kretnja, da u slobodnom prostoru metne vertikalnu naspram toga, da onda mekano razvije ovaj restoran sa kockicom koja je distordirana, to nije vulgarni red, i da mu napravi terasu koja meko izađe da se sve to skupa uklopi – e, to je to, što se zove MALI GENIJ.

B. MAGAŠ, 1997B

Graditi prazninom ne znači ne graditi. Ostaju pitanja: što je praznina? Izgubljeni prostor? Prostorni akcent? Davnih 1950-ih (...) Turina na Riječkoj delti, (...) pokušavaju graditi prazninom.

T. ODAK

To je ljepota Berlina prije 10 godina, bio je najsvremeniji i najavangardniji evropski grad jer je imao dijelove ničega – praznine.

R. KOOLHAS, 1995

Tu Turina kreira jedan nov arhitektonski stav. (...) Rijeka bi realizacijom tog projekta postigla svjetski urbani nivo poput Sidneyja s Utzonovom operom.

N. ŠEGVIĆ, 1968

**Ma gdje ćeš ga Fuđo
izgraditi kada je
Imotski na brdu? U
njemu ti je sve uzbrdo
ili nizbrdo, nigdje
dvadeset metara
ravnoga prostora, na
što bi prozvani Fuđo
samo kratko odgovorio:
'U Jelavića docu'
[ponikva u neposrednoj
blizini Modrog jezera
sa zaravnjenim dnom
dimenzija cca 50 x 30
metara].**

N. PRLJ ŠIMIĆ

**ZATVORENO (I OTVORENO)
PLIVALIŠTE, SUŠAK – RIJEKA
1950. natječajni projekt, geslo
„PP-00007“, 1. nagrada**

Program: zatvoreni i otvoreni plivački bazen /
Lokacija: Pećine

*Natječaj je bio takav da se tamo na lijevom
platou, kako su tenis tereni, da se metne bazen
i da se napravi zatvoreni bazen. Onda je Turina
napravio jedno rješenje da ga je **spustio u
rupu** gdje su igrališta, on je napravio kapu,
staklo prema moru, a odostraga je ostavio
pećine. Dobio je **PLIVALIŠTE KOJE JE IMALO
PRIRODNU PEĆINU KAO JEDNU STIJENU.**
Nasuprot tome staklenu vizuru prema Kvarneru.
(B. Magaš, 1997a)*

Stadioni, komparativno u našoj
sredini: **STADION GOSPIN DOLAC**, Imotski,
impresivna **drevna lokacija**, usjeklina
u stijeni, **kameni pejzaž** elementarne
snage; **STADION KANTRIDA**, Rijeka, „stadion
pod stijenama“ na mjestu bivšeg kamenoloma,
na jednoj strani **stijene**, na drugoj **more** –
bezgraničan prostor, vječni horizont.

[PROJEKTANTSKA VIZIJA] JAVNE (I STAMBENE) ZGRADE V. TURINA [izbor]
[Hotel „Plitvice“ / Centar za zaštitu majke i djeteta (s. Klinika za dječje bolesti) / Stambena zgrada, Križanićeva 5-11a / Narodno kazalište, Zenica / Grobnica V. Turina]

Vitalnost i vrijednost projekta **Centra za zaštitu majke i djeteta** u Klaićevoj ul., sadržana je prije svega u rafiniranom, suzdržanom odgovoru na temu intepolacije, mjerilom prilagođena korisniku (djeci), i zatečenom kontekstu. [1953.–1956., V. Turina, E. Erlich, konstruktor; suradnja T. Mašek] / na izložbi je posebno istaknuta fotografija s prikazom **Majke i Dijeteta** kao idejno polazište realizacije dječje bolnice

Narodno kazalište, Zenica [1961./1962., V. Turina, B. Magaš] / Napone u konstrukciji Turina je pretvorio u arhitektonsko oblikovanje (ulazni trijem i njegova kosina rezultat je konstruktivističkog razmišljanja), a snaga estetskog konstruktivizma naglašena je i primjenom natur betona [komparativno: Oscar Niemeyer, *Muzej moderne umjetnosti*, Caracas, 1954/1955.]

***Nekada sam znao
napisati: 'zelena teče
Neretva ... još stoje
džamije nijeme i
bijele...'***

TURINA, 1967A.

***– mi zastajemo
uznemireni ili smireni
u svom emotivnom
rasponu – pred
jednostavnošću i
čistoćom prostornog
doživljaja.***

V. TURINA, 1961C

***Kad god osjetim da
mi se oko usana kupi
gorčina; kad god mi
se duša nasumori
(...), a pogotovu kad
me sjeta pritisne tako
neodoljivo moram
pibrati svu svoju
moralnu snagu (...),
onda sebi kazujem
kako je krajnji čas da
se što prije otisnem
na MORE.***

H. MELVILLE, "MOBY DICK", 1851

***Moj dragi prijatelju,
vi ste malo pred
svima napredniji
u idejama... Dobri
prijatelju Vladimire
Turina, onaj koji bi
mogao dati dobar
savjet o arhitekturi,
taj MODULOR bi
vam mogao poslužiti
kao korisno oruđe.
Sa izrazima moje
simpatije, Le
Corbusier, 23. II.
1950., Paris.***

**TALOG SVIJESTI –
AKTIVNA MEMORIJA
ISHODIŠTA – SENTIMENTALNA
PUTOVANJA,
UTJECAJI – MITSKO
USTROJSTVO SVIJETA,**

R. KATIČIĆ

Brojni **DIJAPOZITIVI** kojima se profesor Turina koristio na svojim fakultetskim predavanjima govore o svestranim interesima. Osim što je fotoaparatom bilježio suvremena svjetska arhitektonsko-urbanistička ostvarenja iznimne prostorno (likovne) izražajnosti, stare povijesne jezgre i ambijente, posebno ga je impresionirala **originalna autohtona (narodna) arhitektura, atmosfera** – u njoj kao da je pronalazio nešto **ISKONSKO...** krš **Dalmatinske zagore, Biokovo, Makedonija, Mostar...** Radimlja – **STEĆCI...** **MORE** – vječni hrorizont, apsolutni prostor

Le Corbusier postavlja ljudsko tijelo u centar svojih opservacija i na njemu gradi skalu omjera – geometrijskih i aritmetičkih relacija – u studiji pod nazivom Modulor. (...) predajući ga arhitektima i kreatorima cijelog svijeta, on oprezno izjavljuje: „Evo vam božanskih relacija kojima ćete se sporazumjeti. Ja, međutim, ostajem po strani, smatrajući da je umjetnik instrument s bezbroj struna“ LE MODULOR, 1948., PREZENTIRAN KROZ TURININO PREDAVANJE ČIJI JE SADRŽAJ OBJAVLJEN U „ARHITEKTURI“ 1953.

No, podsjetimo kako: U arhitekturi „zlatni rez“, grčki „modul“, i „triangulacija“ gotičkih graditelja jasno pokazuju, da su i u prošlosti postojali optički ključevi i da su isti zajednički služili ekipama starih graditelja. W. GROPIUS
Spomenimo i prikaz ljudskog tijela na **STEĆCIMA (Radimlja)** koje je Turina uz Modulor komparativno pokazivao svojim studentima, kao i Le Corbusierovu referencu na stari vijek, Egipat.

Vladimir Turina najznačajniji je arhitekt hrvatske arhitekture 20. st., koji joj je otvorio puteve. Osjećali smo

***korist i bila nam je čast
što nam je bio profesor.***

D. RAKIĆ

***Poetske vizije "dobrog"
ne mogu se lako
sprovoditi. One traže
izvanredna zalaganja i –
mnogo puta – donkihotske
ambicije. (...), ipak je
iza svega toga SUŠTINA
STVARI – ČOVJEK. ON
I NJEGOVA AMBICIJA,
ON I NJEGOVA EMOCIJA
MJERILO SU VRIJEDNOSTI
SVAKOG PROSTORA.
U ARHITEKTURI***

NARAVNO. V. TURINA, 1963E

***Arhitektura nam je jedina
ostala – vidljiva kreatura
starih života Inka, Maja,
Egipćana, Grka i Rima.
Neću opet da budem
sasvim ekskluzivan i
narcisoidan, da zaboravim
da postoje i druge stvari:
literatura, muzika,
postoje Hlebine, biologija,
matematika, atomska
fizika, zvijezde i putevi
do njih... Postoji mnoštvo
stvari. POSTOJI 'TEZGA'
I PRAVA UVJERENJA.
POSTOJI ISTINA I LAŽ.
(...) Rutinska praksa
arhitektonske mase, ne
arhitektonskog djela.
Postoji ipak prava
arhitektura, ona koja je
svakodnevna u nama od
dječjih nogu.***

TURINA, 1963B

STADION MAKSIMIR

SPORTSKA ARHITEKTURA

VLADIMIRA TURINE

Muzej grada Zagreba, Zagreb,
23. 12 - 28. 03. 2021.

Autorica izložbe

dr. sc. Hela Vukadin-Doronjga
muzejska savjetnica, znanstvena suradnica

Projekt postava izložbe

IVANIŠIN. KABASHI. ARHITEKTI:
doc. dr. Krunoslav Ivanišin,
Lulzim Kabashi, Rudolf Raspudić

Grafičko oblikovanje

Bilić_Müller studio

Suradnici na izložbi

prof. dr. sc. Arijana Štulhofer, dipl. ing. arh.;
akademik Branko Kincl, dipl. ing. arh.; Toni
Bešlić, dipl. ing. arh.; Miroslav Tomašević,
GNK Dinamo; prof. dr. sc. Andrej Uchytíl;
dr. sc. Melita Čavlović; Marko Ambroš, dipl.
ing. arh.; Saša Pavković

Engleski prijevod glavne legende

Sanja Alexander Pehnc, prof.

Lektura i korektura

Silvija Brkić Midžić, prof.

Administrativno-tehnička podrška

Danijel Velić

Tehnička izvedba postava

Tehnička služba MGZ-a
Damir Živko - voditelj, Hrvoje Majerović,
Boris Bošković, Mladen Škrnjug, Zdenko
Turk, Krešo Kupres, Martin Duilo,
Goran Turk

Preparatorski radovi

Tihomir Stančec

Fotografije

Sentimentalno putovanje: Vladimir Turina
Stadion Maksimir nekad: Vladimir Turina,
Marijan Szabo, Zlatko Movrin, Šime
Radovčić, Josip Vranić, Milan Pavić,
Pavao Cajzek
Stadion Maksimir danas, grafiti, murali:
Goran Vranić
Muzejske fotografije: Miljenko Gregl
Skeniranje fotografija i negativa
Iva Kranjec, Juraj Sekula

Promidžba i marketing

Ana Torić

Pedagoški program

Vesna Leiner, voditeljica
Marija Sabolić

Posuditelji predmeta za izložbu

GNK Dinamo, Sestre služavke Malog
Isusa, Državni arhiv u Zagrebu,
Arhitektonski fakultet Sveučilišta u
Zagrebu, Muzej za umjetnost i obrt,
Hrvatska radio televizija, Branko
Kincl, Hrvoje Šindler, Đurđa Petrišić,
Boška Bahtijarević i Borka Crnković,
Robert Šporčić, Boris Ljubičić

Zahvala

Autorica izložbe iskreno zahvaljuje
Gradskom nogometnom klubu
Dinamo – predsjednici Vlatki Peras,
Orbico grupi – direktoru Branku
Rogliću, te svim suradnicima i
kolegama, posuditeljima predmeta,
prijateljima, obitelji, svima onima koji
nisu navedeni imenom i prezimenom,
a koji su i najmanjom gestom, prije
svega dobronamjernošću, omogućili
ostvarenje ove izložbe.

Ostvarenje izložbe i publikacije
financijski su podržali Gradski ured
za obrazovanje, kulturu i sport Grada
Zagreba i Ministarstvo kulture i
medija Republike Hrvatske.

Donatori

Glavni partner GNK Dinamo,
Orbico grupa

GLAVNI PARTNER

